

*Ба Шӯрои диссертациони
6D.КOA-012 назди
Донишгоҳи давлатии
тиҷорати Тоҷикистон
734061, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, кӯчаи Деҳотӣ, ½*

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсент Ҷамшедов Маҳмадназар ба кори диссертациони Шамсуллозода Шукрулло дар мавзӯи «Ташаккул ва рушди соҳибқорӣ суғуртавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: назария, методология, амалия» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.06 – Иқтисодиёт ва идоракунии тибқи самтҳои фаъолият (08.00.06.06 – Иқтисодиёти соҳибқорӣ)

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст

Таҳқиқоти диссертациони муаллиф ба бандҳои зерини Шиносномаи феҳристи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 08.00.06.06 – Иқтисодиёти соҳибқорӣ: 10.1, Рушди методология ва назарияи соҳибқорӣ; таҳияи методикаи ташкили фаъолияти соҳибқорӣ дар шаклҳои гуногуни соҳибқорӣ; 10.3, Таҳлили қонуниятҳо ва тамоюлҳои рушди соҳибқорӣ муосир; 10.5, Таҳқиқи раванди соҳибқорӣ муосир дар ваҳдати ҷузъҳои асосии он: шахсиятӣ (қобилияти соҳибқорон ба фаъолияти инноватсионӣ, хавфдор), иқтисодӣ (раванди ба даст овардани даромади соҳибқорӣ), ташкилӣ - иқтисодӣ (ташаккул ва рушди услуби соҳибқорӣ идоракунии); 10.8, Танзими давлатӣ ва дастгирии фаъолияти соҳибқорӣ (моҳият, принсипҳо, шаклҳо, методҳо); самтҳои асосии ташаккул ва рушди низоми танзими давлатӣ ва дастгирии соҳибқорӣ; 10.10, Методология, назарияи таъмини рақобаттавонии соҳторҳои соҳибқорӣ; 10.13, Ташаккул ва рушди муҳити мусоиди соҳибқорӣ мувофиқат мекунад.

Мубрам будани мавзӯи диссертатсия

Суғурта яке аз роҳҳои асосии ҳифзи манфиатҳои шахсӣ ва молу мулкӣ муштариён (шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ) ҳангоми руҳ додани ҳодисаҳои номатлуб (ҳодисаҳои суғуртавӣ) аз ҳисоби фондҳои пулие, ки аз маблағҳои мукофотпулиҳои суғуртавӣ ташаккул меёбанд, мебошад.

Дар кишварҳои дорони иқтисоди бозории мутамаддин ба таври умум эътироф шудааст, ки суғурта яке аз бахшҳои стратегии иқтисод

мебошад. Кафолати чуброни зарари ба моликони хангоми талафоти молу мулк ва аз даст додани даромад, фароҳам овардани бехатарии инсон дар ҳама маврид, суғурта суботи иҷтимоию иқтисодиро дар ҳома таъмин менамояд. Захираҳои ширкатҳои суғуртави ҳамчун манбаи бозғимоди сармоягузориҳои бузург ба бахшҳои дурнамои соҳаҳои истеҳсоли ва ғайриистеҳсоли хизмат мекунад.

Мавриди зикр аст, ки дар кишварҳои пешрафтаи ҳама ба суғурта аҳамияти калон дода мешавад. Бозори суғурта унсурҳои муҳими сохтори иқтисоди бозорӣ буда, бидуни он фаъолияти муътадили соҳаи суғурта ғайриимкон аст. Аз ин рӯ, омӯзиши вазъи кунунии бозори суғурта, сохтори он, мушкилотҳои ширкатҳои суғуртави, арзбӣи дурнамои рушди он, вазифаҳо ва амалиётҳои ширкатҳои суғуртави хеле муҳим аст.

Барои фаъолияти муваффақи соҳибкорӣ дониши муайян дар бораи суғурта зарур аст. Набудан ё надоштани ин гуна дониш боиси нодурусти фаҳмидани масъалаҳои суғуртави мешавад, аз ин рӯ, ба вучуд овардани роҳҳои нодурусти бартараф намудани онҳо мебошад, ки боиси оқибатҳои номусоид мегардад.

Илова бар ин, бояд қайд кард, ки фаъолияти суғурта ба таъсиси инфрасохтор, ба тартиб даровардан ва ҳавасмандгардонии фаъолияти агентҳои суғурта, ташкили ниҳодҳои арзбӣи суғурта, таҳияи меъёру стандартҳои азнавсуғуртакуни ва умуман фароҳам овардани шароите, ки талаботро ба хизматрасонии суғуртави ба миён меорад, имконнопазир аст.

Суғурта яке аз ниҳоди муҳимтарини иқтисоди бозорӣ мебошад. Устуворӣ ва самаранокии фаъолияти иқтисодиро таъмин намуда, аҳамияти бузурги иҷтимоӣ дорад. Суғуртакунони махсусан барои Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳим аст, ки иқтисоди он, чунон, ки маълум аст, дараҷаи баланди хавф дар қариб ҳамаи намудҳои фаъолият тавсиф карда мешавад.

Мавриди зикр аст, ки рушди фаъоли соҳибкории суғуртави бо афзоиши шумораи хавфҳои гуногун, ки шахсони ҳуқуқӣ ва воқеӣ дучор мешаванд, шарҳ додан мумкин аст. Ширкатҳои суғуртави имкон доранд, ки эҳтимолияти ба вучуд омадани хавфҳоро арзбӣ кунанд ва барои чуброни зарари эҳтимоли кафолатҳои муайяни молияви пешниҳод намоянд, ки ин яке аз шартҳои асосии рушди соҳибкории мутамаддин дар кишвар мебошад.

Аз ин лиҳоз, интихоби чунин мавзӯи таҳқиқот бешубҳа муҳимияти омӯзиши масъалаҳои рушди соҳибкориро дар соҳаи суғурта инъикос менамояд.

Дарачаи таҳқиқ мавзуи илмӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ

Ҳангоми таҳқиқоти илмӣ муаллиф, пеш аз ҳама, ба омӯзиши асарҳои бунёдии олимони ватанию хориҷӣ доир ба назарияи соҳибкорӣ таваҷҷуҳ намудааст. Қайд мекунад, ки дар рушди назарияи соҳибкорӣ ва ташаккули бозори суғурта, соҳибкории суғуртавӣ намояндагони мактабҳои гуногуни илмӣ кишварҳои Ғарб, ба мисли П. Друкер, Р. Коуз, А. Маршалл, Ф. Найт, Ф. Фон Хайек, А. Хоскинг, О. Уилясон, И. Шумпетер ва ғ., олимони Россия ба монанди Ю.С. Бугаев, В.Н. Григорев, Ф.В. Коншин, С.Л. Ефимов, В.В. Шахов ва олимони ватанӣ, аз қабили: Ғ.Д. Ашуров, Ш. Дӯстбоев, С.Ҷ. Комилов, М.Р. Кошонова, А.Б. Мирсаидов, Н.Ф. Нидоев, Т.Д. Низомова, М. Нурмаҳмадов, Г.Н. Оймаҳмадов, Р.К. Раҷабов, З.А. Раҳимов, Ш. Раҳимзода, Т.Р. Ризоқулов, А.Т. Рӯзиев, М.Х. Саидова, З.С. Султонов, Ҳ.У. Умаров, Ҳ.Н. Фақеров, А. Ҷабборов, С. Ҳабибов, Н. Шаропов, Б.М. Шарипов, М. Ҷамшедов ва дигарон саҳми бузург гузоштанд ва асарҳои илмӣ онҳо тарҳи методологии пажӯҳишро муаян намудааст.

Эътимоднокии натиҷаҳо ва тавсияҳои диссертатсия бо пайдарҳамии мантиқии таҳқиқот ва хулосаҳои, ки дар рафти омӯзиш ба даст оварда шудаанд, сохтори қор ва мувофиқ будани усулҳои истифодашаванда барои ҳалли вазифаҳои гузошташуда, тасдиқ карда мешаванд.

Асоснокии натиҷаҳои ба даст овардаи муаллиф аз он шаҳодат медиҳад, ки зимни таҳқиқот асарҳои бунёдии олимони иқтисоддони ватанию хориҷӣ дар соҳаи соҳибкорӣ, дар бахши суғуртаи иқтисод ва бозори хизматрасониҳои суғуртавӣ истифода шудаанд. Дар раванди таҳқиқоти диссертатсионӣ усулҳои иқтисодии таҳлил, хусусан усули таҳлили системавӣ ва муқоисавӣ, таҳлили омӯрӣ ба таври васеъ истифода гардидаанд. Хулосаҳои пешниҳодҳо дар заминаи ҷамъоварии маълумот, сохторбандӣ ва қоркарди захираҳои иттилоотии дақиқ бо истифодаи воситаҳои технологияи иттилоотии муосир ба даст омадааст.

Дарачаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд

Навоварии илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ аз инкишоф ва таҳияи асосҳои назариявӣ ва методологии ташаккул ва рушди соҳибкории суғуртавӣ иборат мебошад.

Муҳимтарин натиҷаҳои таҳқиқот, ки мантиқи таҳқиқоти илмӣ ва саҳми шахсии муаллифро инъикос мекунанд, инҳо мебошанд:

1. Муаллиф асоснок кардааст:

а) омӯзиши субъектҳои соҳибкорӣ, аз он ҷумла, соҳибкорӣ дар баҳши суғуртаи иқтисодӣ на аз шароити баланд бардоштани ғоида, балки тавзеҳи падидаи бавучудоии ташкилотҳо ва қонуниятҳои рушди минбаъдаи он равона мешавад;

б) дар шароити иқтисоди бозорӣ фаъолияти пурсамар маҳз бо роҳи муттаҳид сохтани амалҳои муштарак дар самти пешгирии хавфҳо ва хароҷоти трансаксионӣ сурат мегирад, ки ин падида ба нуфуз ва ҷойгоҳи соҳибкории суғуртаро дар иқтисодӣ мустаҳкам менамояд;

в) ҳамаи муносибатҳои соҳибони дороиҳо оид ба мубодила ё истифодаи онҳо бо шартномаҳо танзим карда мешаванд, ки ба сифати онҳо созишнома оид ба мубодилаи байни агентҳои иқтисодӣ хизмат мекунад ва ҳуқуқи уҳдадорҳои тарафҳо мушаххас месозад.

2. Муаллиф дар асоси мушоҳидаҳои назариявӣ асоснок мекунад, ки маҳз назарияи функционалии манфиати суғуртавӣ имконияти рушди ҳама гуна шартномаҳои суғуртавино бе ягон маҳдудиятҳои расмӣ марбут асосноккунии манфиати суғуртавӣ, ки дар зинаи ибтидоии иреархияи талаботи А.Маслоу қарор дорад, боз намуда, ба таври объективӣ ба рушди бозори хизматрасониҳои суғуртавӣ ва соҳибкорӣ, мусоидат мекунад; муносибати озод ба талабот ва пешниҳоди чунин хизматрасониҳои суғуртавино, ки ба суғурташавандаи эҳтимоли вобаста ба манфиатҳояш заруранд, дар шароити иқтисоди бозорӣ ҳавасманд месозад.

3. Дар асоси таҳқиқи моҳияти талаботу манфиати суғурта ва моҳияти иқтисодии суғурта бо назардошти шаклҳои имконпазири институтсионалии татбиқи он, муаллиф тавонистааст ба мафҳумҳои «суғурта» ҳамчун объекти соҳаи соҳибкорӣ, «соҳибкории суғуртавӣ» равшанӣ андозад: «Суғурта ҳамчун муносибатҳо доир ба истехсолу пешниҳоди хизматрасониҳо барои ҳимояи манфиатҳои амиқан вучуддоштаи шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ ҳангоми ба амал омадани ҳодисаҳои суғуртавӣ таъриф карда шавад, ки асоси моддӣ ё иқтисодии онро ташаккул ва истифодаи фонди суғуртавино ташкил медиҳад». «Соҳибкории суғуртавӣ – ин шакли махсус, як навъ соҳибкории молиявӣ қарзӣ мебошад, ки асоси онро фаъолият оид ба кафолати суғуртаи ҷубронҳои зарари эҳтимолии амвол, ашёи қиматбаҳо, ҳаёт дар натиҷаи ҳодисаи ғайриҷашмдошт ташкил медиҳад».

4. Дар асоси таҳлилҳои назариявӣ ва амалӣ қонуниятҳои рушд (вобаста ба рӯйи кор омадани принципи ратсионализми иқтисодӣ) ва тамоюлҳои муносири рушди бозори суғуртаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2010-2021 муайян карда шуданд: муайян карда шудааст, ки дар бозори суғуртаи мамлакат тамоюлҳои муттаҳидшавӣ (кам шудани шумораи умумӣ)

ташкilotҳои суғуртавӣ ва сармоягардии маблағҳои суғуртакунандагон сурат гирифтааст; тамоюл ба сӯи афзудани намудҳои ихтиёрии суғурта, ки заминаи рушди соҳибқорӣ суғуртаро таъмин менамояд, мушоҳида мешавад.

5. Вазъи ташаккули талабот ба хизматрасониҳои суғуртавӣ муайян шуда, муносибатҳои меъёрӣ ба дарки афзалиятҳои рақобаттавонии ширкатҳои суғуртавии ҷумҳурӣ таҳия карда шуданд, ки имкон медиҳанд таркиб ва сатҳи рақобат дар бозори суғурта пешбинӣ карда шаванд ва вобаста ба он принципҳо ва роҳҳои такмили нақшагирии ширкати суғуртавӣ муайян карда шуданд.

6. Ҷанбаҳои қавӣ ва заифи сохторҳои соҳибқорӣ дар соҳаи суғурта дар мисоли ширкатҳое, ки ба шаклҳои гуногуни бозори суғурта мансубанд, тавсиф карда шуда, равандҳои асосии соҳибқорӣ суғуртавӣ дақиқ карда шудаанд, ки самтҳои нақшагирии стратегиро муайян мекунанд, дар натиҷа, сохтор ва афзалиятҳои стратегияи танзими давлатии фаъолияти соҳибқорӣ дар баҳши суғуртавии иқтисод ташаккул дода шудааст.

7. Дар таъкираи муаллиф фаъолияти самаранокии ширкати суғуртавӣ дар заминаи принципҳои квазинтегратсионӣ пешниҳод карда шудааст, ки равандҳои интегратсионии (ташкил ва ҳамкорӣ) ҳамаи зертобеони сохториро барои ноил шудан ба ҳадафи умум ва ба даст овардани даромад муттаҳид шудаанд, дар бар мегирад. Амсилаи мазкур имкон медиҳад, ки манфиатҳои давлат, (вобаста ба танзими фаъолияти суғуртавӣ), манфиатҳои суғуртшавандагон (истеъмолгарони хизматрасониҳои суғуртавӣ) ва соҳибмулкоро, ки бо мақсади ба даст овардани фоида субъекти фаъолиятро ташкил мекунанд, бештар омезиш диҳанд.

8. Муаллиф муқаррар менамояд, ки қувва, сохтор ва хусусиятҳои фаъолияти субъектҳои соҳибқорӣ суғуртавӣ дар шароити тақвият ёфтани равандҳои ҷаҳонишавӣ, дастгирии давлатии ин намуди соҳибқорӣ, танзими бозори суғуртаро шадидан талаб мекунанд, дар шароити гузариш Ҷумҳурии Тоҷикистон ба марҳилаи нави рушд, зарур аст, ки шароит ва муҳити кофӣ фароҳам оварда шаванд, то ки ширкатҳои ватании суғуртавӣ ва суғурташавандагон дар ҳамкорӣ қавӣ бо ҳамдигар соҳаи эътимоднок ва рушдёфтаи суғуртавино аз нуқтаи назари молиявӣ, ташкилӣ ва касбӣ таъмин намуда, ба ин васила баҳши инфрасохтори фаъолро ташкил кунанд.

9. Механизмҳои такмили фаъолияти назорати давлатӣ, аз ҷумла, назорат ба эҳтиётқорӣ, ҷорӣ кардани принципҳои назорати дохилӣ ва идоракунии хавфҳо, инчунин, муносибати методӣ ба ташаккули худуди хавфҳо ҳамчун асбоби нақшагирӣ ва назорат дар сохтори соҳибқорӣ баҳши суғурта пешниҳод карда шуд.

10. Дар асоси таҳлилҳои худ муаллиф омилҳои асоснок мекунад, ки дар ташаккул ва рушди соҳибкорӣ дар баҳши суғуртаи иқтисодиёт нақши муҳимро иҷро менамояд: омодаسازی, бозомӯзӣ ва тақмили кадрҳои соҳибкорон, ки таҷрибаи менеҷменти суғуртаро аз худ менамоянд; ташкили таълими методҳои муосири пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ, таълим ва бозомӯзии кадрҳо, таҷрибаомӯзии онҳо дар кишварҳои пешрафта; ташкили шабакаи марказҳои машваратӣ, ки интихоби касбӣ ва самтдиҳии кадрҳои соҳибкориро дар баҳши суғуртаи ҷумҳурӣ муайян менамоянд, ташкил медиҳанд.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот

Аҳаммияти назариявӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ дар он аст, ки шартҳои ҳатмии инкишофи минбаъдаи фаъолияти суғурта дар ҳолати ба қор андохтани иқтидорҳои калони иқтисодии мамлакат, инкишофи институтҳои молиявӣ, баланд шудани дараҷаи некуаҳволии аҳоли вобаста аст. Рушди суғурта дар минтақаҳо танҳо дар якҷоягӣ бо рушди сатҳи иқтисодӣ - иҷтимоӣ ва дар маҷмӯъ соҳибкорӣ инкишоф хоҳад ёфт. Аз ин лиҳоз, ба андешаи муаллиф, таҳияи барномаи минтақавӣ ҳамачонибаи рушди соҳибкории суғуртавӣ, қабл аз ҳама, таъсиси Шӯрои ҳамроҳангсозӣ оид ба суғурта, таҳияи чораҳои иловагӣ ҷиҳати баланд бардоштани ҳавасмандии суғуртакунандагон ба рушди иқтисоди минтақаҳои кишвар оид ба татбиқи «Самтҳои асосии рушди низоми миллии суғурта дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» бамаврид мебошад. Дар асоси муқоиса ва омӯзиши таҷрибаи ҷаҳонӣ дар самти соҳибкории суғуртавӣ муаллиф пешниҳод менамояд, ки дар ҷумҳурӣ барои танзими давлатии фаъолияти суғурта истифода бурдани амсилаи олмони танзим (на амсилаи англиксонӣ), ки бо сатҳи нисбатан баланди даҳолати давлат ба хизматрасониҳои молиявӣ, пеш аз ҳама дар соҳаи фаъолияти соҳибкории суғурта хос аст, ки дар асоси омезиши оқилонаи танзими механизми давлатию бозорӣ сурат мегирад. Илова ба ин қайд мекунад, ки хеле муҳим аст, ки механизмҳои танзими давлатӣ ба истифодаи оқилонаи меъёрҳои самаранокии иқтисодӣ ва иҷтимоӣ монанд нашаванд.

Махсусан, аҳаммияти амалии таҳқиқотро таъкид кардан лозим аст, ки аз сабаби набудани азнавсуғуртакунӣ дар дохили мамлакат ба хориҷи кишвар хориҷ шудани маблағҳои суғуртавӣ дар шакли муқофоти азнавсуғуртакунӣ зарур аст, ки «Ташкилоти миллии азнавсуғуртакунӣ» барои қобилияти пардохттавонии суғуртакунандагони ватанӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шавад. Дар робита ба ин, дар диссертатсия воситаҳо ва усулҳои нақшагирӣ ва таҳияи нақшаи соҳибкорӣ, таҳияи стратегияи рушди ташкилотҳои суғурта, инчунин алгоритми таҳқиқоти маркетингӣ дар бозори

хизматрасони суғурта, ки аз унсурҳои сохторӣ ё марҳилаҳои татбиқ иборатанд, пешниҳод шудаанд.

**Асоснокӣ ва эътимодноки, аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ,
иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия, бо нишон додани хулосаҳо ва
тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо**

Диссертатсия аз муқаддима, чор боби матни асосӣ, хулоса, феҳристи адабиёт иборат аст. Мазмуни асосии кор дар 344 саҳифаи чопи компютерӣ баён гардида, 57 ҷадвал ва 24 расмро бо иттилооти оморӣ ва муқоисавӣ дар бар мегирад.

Дар муқаддима аҳамият ва мубраммияти мавзӯи диссертатсия асоснок гардида, дараҷаи таҳқиқот, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, объекти таҳқиқот, асосҳои назариявӣ - методологии таҳқиқот, аҳамияти назариявӣ ва амалии диссертатсия баён гардидааст.

Дар боби якум моҳияти иқтисодии фаъолияти соҳибкорӣ, хусусиятҳо ва принсипҳои ташкилии соҳибкории суғуртавӣ, хизматрасониҳои суғуртавӣ, принсипҳои фаъолияти сармоягузорӣ дар соҳибкории суғуртавӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Ҳангоми таҳқиқоти илмӣ муаллиф, ба омӯзиши асарҳои бунёдии олимони ватанию хориҷӣ доир ба назарияи соҳибкорӣ таваҷҷуҳ намудааст. Ӯ қайд мекунад, ки дар рушди назарияи соҳибкорӣ ва ташаккули бозори суғурта, соҳибкории суғуртавӣ намояндагони мактабҳои гуногуни илмии кишварҳои Ғарб ва Шарқ саҳми бузург гузоштаанд.

Муаллиф ба хулоса меояд, ки суғурта яке аз институтҳои асосии иқтисоди бозорӣ на танҳо аҳамияти бузурги иҷтимоию иқтисодӣ дорад, балки самаранокиву амнияти фаъолияти иқтисодии мамлакатро таъмин намуда, заминаи объективии ташаккул ва рушди соҳибкории суғуртавино аслан ду муносибати муҳимми иҷтимоиву иқтисодӣ ташкил медиҳад: а) манфиати суғуртавӣ, ки тадриҷан ба талабот табдил ёфта чун молу хизматрасониҳои дигар ниёз ба қаноатмандиро пайдо менамояд ва мавриди мубодилот қарор мегирад. Умуман, бидуни манфиат, бахусус манфиати амволи суғурта ва соҳибкории суғуртавӣ вучуд надорад. Манфиати суғуртавӣ дар уҳдадорӣ оид ба суғурта, унсуре мебошад, ки мавҷудияти ниҳоди суғурта ва бинобар ин, соҳибкориро дар ин баҳши иқтисод муайян мекунад; б) ташаккул ва рушди соҳибкории суғуртавӣ ба дараҷаи муайян аз сатҳи хавфҳои, ки шароити иқтисоди бозорӣ вусъат меёбанд, вобаста мебошад.

Дар боби дуюм методологияи ҳисобгирии даромад ва хароҷоти соҳибкории суғуртавӣ, сатҳи даромаднокии соҳибкории суғуртавӣ, усулҳои таҳлили рушди бозори суғурта дар ҷумҳурӣ, хусусиятҳои нархгузорӣ дар

хизматрасониҳои соҳибкорию суғуртавӣ муайян карда шуда, сатҳи даромаднокию соҳибкорию суғуртавӣ арзёбӣ карда шудааст.

Муаллиф қайд менамояд, ки яке аз сабабҳои асосии ба таври нокифоя рушд кардани баҳши суғурта дар кишвар, мавҷуд набудани рақобат дар бозори суғурта мебошад, ки имкониятҳои ширкатҳои хусусии суғуртавию дар баробари ширкатҳои давлатӣ барои расонидани хизматрасониҳои суғуртавӣ, аз ҷумла, хизматрасониҳои суғуртавии ҳатмӣ маҳдуд мекунад. Таҷрибаи пешқадами кишварҳои ҷаҳон дар ин самт нишон медиҳад, ки татбиқи хизматрасониҳои суғуртавии ҳатмӣ аз ҷониби ширкатҳои хусусии суғуртавӣ ба рушди рақобат дар бозори суғурта, пайдоиши хизматрасониҳои нави суғуртавӣ, баланд бардоштани сифати онҳо ва самаранокию ширкатҳои суғуртавӣ мусоидат менамояд (сах. 103-104).

Дар ҷадвали 2.2.2. аз ҷониби муаллиф динамика ва сохтори нишондиҳандаҳои асосии фаъолияти ташкилотҳои суғуртавии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи аз соли 2010 то соли 2020 нишон дода шудааст. Қайд менамояд, ки дар ин давра даромади ташкилотҳои суғуртавӣ қариб 3 маротиба зиёд шудааст. Ҳақпулиҳои суғуртавӣ бештар аз 90 дарсад воридоти умумии фонди суғуртавию ташкил медиҳанд. Пардохтҳои ҷуброни суғуртавӣ ва маблағҳои суғуртавӣ дар соли 2020 18,7 миллион сомонию ташкил доданд, ки нисбат ба соли 2010 зиёда аз 25 фоиз афзуда, вазни ҳолиси онҳо дар ҳаҷми умумии хароҷот ба ҳисоби миёна 5,5 фоизро ташкил дод. Дар соли 2020 бештар аз 24% даромадҳои суғуртавӣ ба захираҳои суғуртавӣ равона карда шуд, ки манбаи фаъолияти сармоягузорию ва ҳамчунин шароити муфид барои рушди соҳибкорию мебошанд. Дар ин давра фоидаи тавозунии ташкилотҳои суғуртавӣ аз 3,4 дар соли 2010 то 94,8 миллион сомонӣ зиёд шуд (сах. 111). Инчунин, қайд мекунад, ки дар Тоҷикистон бо суғурта танҳо тақрибан 8 дарсади майдони суғуртавӣ бо сатҳи пардохтҳо – 9,2 дарсад фаро гирифта шудааст, ҳол он ки ин нишондиҳанда дар кишварҳои аврупоӣ 60 – 80 дарсадро ташкил медиҳад. Дар айни замон, бозори суғуртаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар байни дигар бозорҳои ғайрибанкии молиявӣ бештар сармоягардии баландро соҳиб аст (сах. 113).

Дар боби сеюм сатҳи сармоягузорию даромадҳои ташкилотҳои суғуртавӣ, самарани талаботи хизматрасониҳои суғуртавӣ, хусусиятҳои ташаккули пешниҳод дар бозори хизматрасониҳои суғуртавӣ ва арзёбии афзалиятҳои рақобатнокию субъектҳои соҳибкорию суғуртавӣ, рушди фаъолияти сармоягузорию дар соҳибкорию суғуртавӣ мавриди арзёбӣ қарор гирифтааст.

Муаллиф қайд менамояд, ки омили муҳимми баланд бардоштани самаранокию соҳибкорию суғуртавӣ ин мавҷудияти талаботи ҷомеа ба

маҳсулоти суғуртавӣ ва фаъолияти суғуртакунандагоне мебошад, ки кодиранд ин талаботро қонеъ намоянд. Ташкилоти суғуртавӣ дар қатори ниҳодҳои дигар (бонкҳо, биржаҳо, фондҳои сармоягузорӣ) унсуре ҷудонашавандаи низоми молиявии хоҷагии ҷамъиятиро ташкил медиҳад.

Дар боби чорум тақмили механизмҳои танзими давлатии фаъолияти сармоягузори соҳибқорӣ суғуртавӣ, истифодаи таҷрибаи ҷаҳонии рушди соҳибқорӣ суғуртавӣ, тақмили муносибати методии назорати давлатии соҳибқорӣ суғуртавӣ чун пояҳои асосии рушди соҳибқорӣ суғуртавӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифта, дар ин замина дурнамои рушди соҳибқорӣ суғуртавӣ муайян карда шудааст.

Барои ширкати суғуртавӣ алгоритми таҳияи нақшаи соҳибқорӣ барои ташкилотҳои суғуртавӣ оварда шуда, қайд карда шудааст, ки дар ҷумҳурӣ тамоюли асосии рушди соҳибқорӣ ва маркетинги суғуртавӣ ба талаботи харидорон мувофиқ будани хосиятҳои маҳсулоти суғуртавӣ мебошад. Истифодаи механизмҳои пешниҳодшудаи тақмил додани нақшагирӣ ва таҳияи нақшаҳои соҳибқорӣ ба ташкилотҳои суғуртавӣ имкон медиҳад, ки мушкilotро дар таҳия ва ҷойгиркунии маҳсулоти нав бартараф намуда, эътибори ташкилоти худро беҳтар созанд.

Дар боби мазкур таъкид карда мешавад, ки хусусияти динамикаи нишондиҳандаҳои иқтисодии ташкилоти суғуртавино бо истифода аз ин ё он функцияи математикӣ ё идоракунии аналитикӣ тавсиф кардан мумкин аст. Инчунин, барои арзёбии нишондиҳандаҳои асосии вазъи бозори суғуртаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ояндабинии он амсилаи эконометрикӣ тартиб дода шудааст (сах. 305). Пешниҳод шудааст, ки бо мақсади таъмини рушди босамари суғурта дар ҷумҳурӣ ҳамчун объекти фаъолияти соҳибқорӣ бояд дастгирии суроғавии давлат ва танзими давлатӣ ташкил карда шавад.

Хулоса ва пешниҳодҳо дар асоси натиҷаҳои таҳқиқоти анҷомдода шуда, асоснок карда шудаанд (сах. 309-319).

Афзалиятҳои таҳқиқоти диссертатсиониро қайд намуда, ба камбудии эродҳои дар асар ҷойдошта диққат додан лозим аст. Ба қатори чунин эродҳо метавон дохил кард:

1. Ба андешаи мо мақсади таҳқиқоти диссертатсионӣ «Муайян намудани тамоюлҳои муосири рушди соҳибқорӣ дар бахши суғуртаи иқтисоди Тоҷикистон, омилҳои ба он таъсиррасон ва коркарди асосҳои назариявӣ амалии механизмҳои ташкиливу иқтисодии рушди ин навъи соҳибқорӣ дар марҳалаи рушди босуръати иқтисоди мамлакат мебошад, ки ба ҷалби сармоя ва гузариши ҷумҳурӣ ба марҳилаи бозори рушдкунанда, ки яке аз мушаххасоти он рушди бозори хизматрасониҳои суғуртавӣ мебошад, асос ёфтааст» ба «Муайян намудани тамоюлҳои муосири рушди соҳибқорӣ дар

бахши суғуртаи иқтисодии Тоҷикистон, омилҳои ба он таъсиррасон ва коркарди асосҳои назариявӣю методологии механизмҳои рушди соҳибкорӣю суғуртавӣ ва ташаккули механизми танзими давлатии фаъолияти сармоягузорию соҳибкорӣю суғуртавӣ» иваз карда шавад.

2. Объекти таҳқиқотро бахши суғуртавии иқтисод, ташкилотҳои фаъолияти соҳибкорӣю суғуртавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил медиҳад. Ба ақидаи мо объект мутобиқи мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот мушаххас карда шавад: бахши суғуртавии иқтисод ё ташкилотҳои фаъолияти соҳибкорӣю суғуртавӣ.
3. Дар қисми назариявии диссертатсия ақидаҳои олимони ватанӣ ва хориҷӣ оварда шуда ва таҳлил карда шудааст. Аммо, пешниҳодҳои муаллиф ҷиҳатҳои назариявӣю методологии ташаккул ва рушди соҳибкорӣю суғуртавӣ кам ба назар мерасад. Дар охири боби якум назарияҳои олимони ҷамъбааст карда, хулосаҳои шахсии докторант оид ба ҷанбаҳои назариявӣ-методологии масъалаи мазкур бояд хулосабандӣ карда шавад.
4. Дар диссертатсия таърифҳои хоссе, ки дар адабиёти илмие, ки ба омӯзиши хавфҳои бахшида шудаанд, оварда шудаанд, аммо муаллиф метавонист ин масъаларо ба таври куллӣ баррасӣ намояд. Хуб мешуд агар аз ҷониби диссертант таснифоти хавфҳои соҳибкорӣю мушаххасан оварда мешуд.
5. Муаллиф дар саҳифаи 280 қайд менамояд, ки «Ба назари мо, дар низомии суғуртаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, истифодаи модели олимони танзим, ки ба он сатҳи баланди танзими давлатии бозори молиявӣ хос аст, бахусус нисбат ба ташкилотҳои суғуртавӣ ва фаъолияти суғуртавӣ дар асоси маҷмуи механизми танзими давлатии бозор ба мақсад мувофиқ мебошад». Аммо дар диссертатсия исботи илмию амалии истифодаи модели мазкур дар Тоҷикистон оварда нашудааст.
6. Дар диссертатсия ҳатогиҳои имлоӣ, техникаӣ мушоҳида мешаванд, ки ба онҳо диққати ҷиддӣ додан лозим аст.

Эродҳо ва камбудии зикргардида ба моҳияти назариявӣ ва амалии диссертатсия таъсири манфӣ намерасонад, арзиши таҳқиқоти илмиро паст наменамояд ва ҳамчун тавсия барои таҳқиқотҳои оянда баррасӣ карда мешаванд.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ

Натиҷаҳои асосии кори илмӣ дар конференсияву семинарҳои байналмилалӣ ва ватанӣ тасвиб гардида, дар асоси маводи диссертатсия 30 мақола бо ҳаҷми умумии зиёда аз 34 ҷ.ч., аз ҷумла, 15 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандае, ки аз ҷониби КОА - и назди Президенти Ҷумҳурии

Тоҷикистон тавсия дода шудаанд, 4 монографияи муаллифӣ ба чоп расидаанд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия

Умуман, диссертатсияи Шамсуллозода Ш. таҳқиқоти илмии мустақилона буда, корҳои мунташиршуда дар худ таркибу мундариҷаи асосии диссертатсия ва навгонии илмии онро ифода менамояд. Диссертатсия сохтори мантиқан мукамал дошта, натиҷаҳои илмӣ арзиши назариявӣю методологӣ ва аҳамияти амалӣ доранд, ки барои ташаккул ва рушди соҳаи соҳибкорӣю суғуртавӣ ва соҳаи суғурта дар маҷмуъ, амалигардонии механизми танзими давлатии фаъолияти сармоягузорию соҳибкорӣю суғуртавӣ мусоидат менамояд.

Диссертатсияи тақризшаванда дар мавзӯи «Ташаккул ва рушди соҳибкорӣю суғуртавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: назария, методология, амалия» аз рӯи натиҷаҳои илмӣ ва амалии худ ҷавобгӯи талаботи бандҳои 31 ва 33 - и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 тасдиқ гардидааст, таҳия карда шудааст. Ҳамин тавр, муаллифи кори диссертатсионӣ Шамсуллозода Шукрулло сазовори дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.06 – Иқтисодиёт ва идоракунии тибқи самтҳои фаъолият (08.00.06.06 – Иқтисодиёти соҳибкорӣ) мебошад.

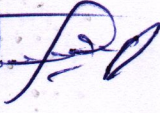
Муқарризи расмӣ:

Доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсенти
кафедраи иқтисод ва ташкили соҳибкорӣю
Донишгоҳи давлатии тижорати Тоҷикистон

Чамшедов М.

Имзои Чамшедов М. - ро тасдиқ мекунам
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи давлатии тижорати Тоҷикистон

Пирзода С.С.

Суроға: 734055 ш. Душанбе, к. Деҳотӣ 1/2
тел.: (992) 37 2348346